

PITANJE MALIH ZAJEDNICA U SVJETLU EVANGELIZACIJE

Dr Ivan FUČEK

Tijekom svećeničkog tečaja (28.—31. siječnja 1975) kao sredstvo i pomoć evangelizacije više put su bile spomenute »male zajednice«. Izričito o njima nije bilo riječi pa ni općenitih ni informativnih. Stoga bih nabacio nekoliko točaka informativnog karaktera kao građu diskusije o tom pitanju.

1. Kako se zovu?

Biskupska Sinoda (1974) posebno je zahtijevala da se na to pitanje odgovori. Lučimo opće i posebne nazive.

Općim imenom nazivamo ih: »bazične zajednice«, »male grupe«, »male skupnosti« i slično.¹ Talijanski biskupi predlažu što općenitiji naziv da se izbjegne svaka ekvivokacija, recimo »parvae communitates« — male zajednice.

O samom izrazu »zajednica«, koliko ovdje odgovara ili ne, danas se raspravlja na dogmatskom, filozofsko-moralnom, sociološkom i psihološkom planu.²

Poznata su, dakako, i posebna imena. Kao primjer iznosimo tek dva imena ili naziva španjolskog podrijetla: »zajednica kanadskih mučenika« i »curtillos de cristianidad«.³

2. Da li postoje?

Sinodalni izvještaj biskupa Latinske Amerike veli kao usput: ne može se reći da je egzistencija malih zajednica danas u Crkvi već općenita pojava, još manje da su dostigle savršenstvo. Ali je utvrđena činjenica da se »svagdje pojavljuje želja za stvaranjem takvih malih zajednica«.⁴

U zajedničkom dokumentu *Instrumentum laboris* Sinoda priznaje da »male zajednice danas svagdje nastaju i da se šire ... da, također riječima, u svjedočenju evangelizacije postižu veliku plodovitost«.⁵

¹ Usp. *Relatio circuli minoris linguae latinae (Latinus)*, in Synodo Episcoporum, Roma 1974, tit. III *De communitatibus basis*, str. 2; usp. *Propositiones circuli minoris italicae linguae (Italicus)* in Synodo Episc., Roma 1974, tit. IV *De iuvenum evangelizatione*, str. 3.

² J. KROSL, *Mikrostruktura župnijske strukture*, u *Cerkev v sedanjem svetu*, 8 (1974), br. 5—6, str. 69.

³ Gruppo La Tenda: *Appartenenza e partecipazione alla Chiesa locale di Roma*, u *Comunio* (ital.), br. 2, marzo aprile 1972, str. (134) 54.

⁴ *De evangelizatione mundi huius temporis (pars prior)*, *Relationes quibus mutua communicatio experientiarum introducitur, Relatio de evangelizatione mundi huius temporis in America Latina*, Typis polyglot. Vaticanis, Roma 1974, tit. IV *De communitatibus basis*, n. 18, str. 28.

⁵ *De evangel. mundi huius temporis, Instrumentum laboris ad usum sodalium coetus generalis Synodi Episcoporum*, Civ. Vaticana, Roma 1974, n. 6, str. 5.

Jednako engleski biskupi tvrde da postoje mnoge i raznovrsne bazične zajednice u raznim narodima i da se veoma međusobno razlikuju.⁶ Slično govore cirkuli *Hispanicus A* i *Hispanicus B*.⁷

Internacionalni časopis *Communio* izvještava nas da je prije tri godine u samome Rimu bilo oko 30 takvih zajednica s tendencijom da se razmnože. Artikuliraju se sastancima: od katehetskkih i liturgičkih do slavljenja Euharistije.⁸

Informations Catholiques Internationales od 1. ožujka 1974. prognozira da će velike strukture Crkve ubrzo izgubiti svoje značenje. Crkva će oko godine 2000 biti Crkva malih zajednica.⁹

Ovom pitanju je slovenski časopis *Cerkev v sedanjem svetu* posvetio cijeli dvobroj 5—6 1974. Ondje u uvodniku među ostalim čitamo: »Možda smo u slovenskoj Crkvi još odviše usidreni u uvjerenju o moći i o učinkovitosti sadašnje crkvene strukture, pa ne osjećamo žive problematike malih zajednica.«¹⁰

Kako mi u hrvatskoj Crkvi? Stojimo li bolje?

3. Kojim pravom nastaju?

Mada se de fakto gotovo svi pokušaji takvih »mikrostruktura« ostvaruju pokraj ili mimo sadašnje bazične crkvene strukture, tj. župe, mada odatle opasnost napetosti i opozicija, sinodalni cirkul *Latinus* (u kome se nalazio i naš delegat biskup o. M. Škvorc) izričito potvrđuje takvo pravo riječima: »Vjernici imaju pravo skupljati se bilo javno, to jest odobrenjem nadležnog crkvenog autoriteta, bilo privatno. Privatne skupove hijerarhija treba utoliko propovijedati ukoliko provode život zaista evandeoski i pun ljubavi, dakako, nesprovjetljen naukom, hranjen sakramentima, povezan s hijerarhijom.«¹¹

Spontano, kao u prvoj Crkvi, rađaju se pred našim očima mikrostrukture — bazične zajednice vjernih. Nad tom pojavom mi možemo negodovati, možemo se osjetiti poraženima, a možemo biti zadivljeni pred novim silaskom Duha Svetoga poput Parta, Međana, Elamljana, žitelja Mezopotamije ... Krećana i svih ostalih u duhovsko jutro. »Čujemo ih gdje našim jezicima razglašuju veličanstvena djela Božja.« (Dj 2, 8—11).

Giuseppe Brunetti u najnovijem broju *Ministero pastorale* ocjenjuje razne vidove malih grupa, a još prije konstatira sam fenomen nastajanja, pa veli: »Ta konstatacija vrijedi, prije svega, za mladenačke pokrete, čija je brzina spontanosti ravna brzini ... procesa sazrijevanja.«¹²

⁶ *Relatio circuli linguae angliae »C« de evangelizatione mundi huius temporis (Anglicus C)*, in Synodo Episcoporum, Roma 1974, n. 10, str. 5.

⁷ *Circulus minor hispanico-lusitanus »A« (Hispanicus A), Propositiones ad quaesita*, in Synodo Episcoporum, Roma 1974, tit. III *De communitatibus basis*, str. 1—2; *Circuli minoris hispanico-lusitani propositiones (Hispanicus B)*, in Synodo Episcoporum, Roma 1974, tit. Circa *quaesitum III De communitatibus basis*, 1a, str. 3.

⁸ Gruppo La Tenda: *Appartenenza e partecipazione alla Chiesa locale di Roma, in Communio* (tal.), br. 2, marzo/aprile 1972, str. (134) 54. O istoj temi govori M. VIGIL, *Die Bewegung der christlichen Basisgemeinden in Italien, in Concilium* 11 (Heft 4/1973), 224—228. Taj broj *Conciliuma* u cijelosti je posvećen problemu malih zajednica. Steta što je stigao nekoliko mjeseci nakon dovršenja moga teksta koji je već u tisku. Sada nije moguće ništa drugo učiniti nego citirati dotični broj internacionalne revije. U našem tisku o talijanskim bazičnim zajednicama AKSA od 11. IV. 1975., br. 14(258)75, 3a, donosi nekoliko misli iz predavanja na sveučilištu u Beču rimskog prof. pastoral R. Kleinera. On prvenstveno, među talijanskim bazičnim zajednicama, govori o situaciji zajednica grada Rima. »Bazična zajednica«, veli on, »nastaje iz sjemena riječi Božje i znakova vremena.« Razlog nicanja takvih skupina u samom Rimu jest pomanjkanje tradicionalnih župa, zbog čega kršćani trpe osamljenost. Zatim, teološki interesi, pa katekumenat odraslih — koji neke takve zajednice stavljaju sebi kao glavni zadatak. Sada u Rimu postoji 75—85 takvih zajednica s oko 5.000 članova. Sastaju se jednom ili više put tjedno. Usmjerenja su im raznolika: neke su otvoreno represivne, druge integralističke, druge političke. Neke su nastale dopuštanjem same župe da kasnije s istom župom prekinu, druge niču mimo župe. U svakoj se vrši liturgija, svaka ima svećenika, bar kao »gosta« s kojim slavi Euharistiju, svaka se intezivno bavi Biblijom.

⁹ Cit. Uvodnik u *Cerkev v sedanjem svetu* itd., str. 65.

¹⁰ Na ist. m.j., str. 65.

¹¹ *Circ. Latinus III*, str. 2.

¹² G. BRUNETTI, *Associazioni o gruppi?* u *Ministero pastorale* (1—1975), 3—9.

Za našu stvarnost u Jugoslaviji progovorio je o tome Stanko Ojnik članom *Mala obćestva in cerkveno pravo*.¹³

4. Sto kaže »službena Crkva«?

Razgovarao sam, priča jedan svećenik, s mladim kritično nastrojenim kršćaninom. Govor nas je naveo na male zajednice, pri čemu je moj sugovornik počeo silovito uzdizati njihovu važnost i značenje. Jedva sam došao do riječi, pa mu kažem da službena Crkva nema ništa protiv malih zajednica. Otvario je oči kao u nepovjerenju, a ja sam mu iz spisa biskupske Sinode od godine 1971. pročitao stavak u kome biskupi hvale male zajednice s time dojam da se mome sugovorniku male zajednice više nisu činile tako značajnima.¹⁴ da ne postanu ni ekskluzivne ni agresivne. Kad smo se rastajali, imao sam

Nakon ove Sinode (1974) možda će se male zajednice učiniti još manje značajnima jer su od biskupa primile mnogo pohvala, dapače i od samoga Pape.

Biskupi Latinske Amerike bazične zajednice ocjenjuju kao »validum adiutorium« — valjanu pomoć u djelu evangelizacije i u cjelokupnom pastoralnom djelovanju Crkve.

Drugi opći sabor biskupa Južne Amerike takav tip zajednica mnogostruko hvali: Kršćanska se bazična zajednica očituje kao prva i temeljna srž Crkve, koja je u svom krugu odgovorna za bogatstvo vjere i njeno širenje kao i za kult koji je liturgijsko služenje i očitovanje vjere. Tako, dakle, takva mala zajednica nastaje kao početna ćelija crkvene strukturacije, kao središte evangelizacije, a u ovo naše doba i kao čimbenik ljudskog promicanja i progresa.¹⁵ Na istom mjestu dokumenat veli da se takve zajednice pojavljuju kao »nadahnuća«.

Engleski biskupi upozoravaju na opasnost da nas općenite izjave o njima ne dovedu u smutnju, ali odmah nadodaju da takve male zajednice vrše ulogu »katalizatora« i mogu mnogo pridonijeti unapređenju kako duhovnosti župe tako i tome da župska zajednica stekne smisao za svoje poslanje u svijetu.¹⁶

Čirkul *Hispanicus A* smatra da te zajednice imaju »vlastitu vrijednost među mnogim današnjim izražavanjima kršćanskog života jer se mogu iskazati kao plodotvoran instrument evangelizacije u kompleksivnom smislu riječi, naime: u proklamaciji i u primanju poruke spasenja, u kršćanskom svjedočenju i u sakramentalnom životu. Smatra se da takve zajednice, zbog svog intenzivnog duhovnog života i suživota s Božjom riječi kao i sa živodajnim i osobnim doživljajem vjere, nade i ljubavi, mogu u Crkvi odgovoriti zahtjevima sadašnjeg vremena u kome ljudi s čežnjom traže život zajedništva, životni smisao stvarnosti i osobni razvoj.«¹⁷

A budući da takve male zajednice nastaju na temelju osobite pastoralne djelatnosti, nastavlja isti biskupi, ili sasvim spontano pod impulsom obnove kršćanskog života, sa strane pastira potrebno je da se takvim počecima posveti posebna briga, da se slijedi njihov razvoj, da im se pruži ministerijalna pomoć, da se pobrinemo za njihovu trajnost kao za »pravi kvasac kršćanskog života«.¹⁸

¹³ U *Cerkev v sedanjem svetu* itd., str. 74—77.

¹⁴ M. ZUŽEK, »*Zlasti domačim po veri*«, u *Cerkev v sedanjem svetu* itd., str. 77.

¹⁵ *Relatio de evangelizatione mundi huius temporis in America Latina* itd., n. 18, str. 28.

¹⁶ *Anglicus C.* n. 10, str. 5.

¹⁷ *Hispanicus A*, n. 1, str. 1.

¹⁸ Na ist. mj., n. 3, str. 1.

Hispanicus B opreznije se izražava: da u malim zajednicama vladaju najrazličitije ideje, da se vode najraznolikijim uzorcima i iskustvima, ali da ipak mogu biti i da nekad u nekim crkvama i jesu koristan pastoralni instrument u evangelizatorskoj misiji Crkve.¹⁹ *Hispanicus C*, napokon, izražava želju da hijerarhija promiče i da prati takve bazične zajednice ali bez ikakvog obligatornog karaktera ili, s druge strane, kontestatorskog duha.²⁰

Poznati propovjednik Jacques Loew izražava želju da se Crkva prema tim zajednicama i njihovim članovima postavi kao prema onima koji su unutar iste Crkve obdareni raznolikim darovima jedinog i istog Duha Svetoga.²¹ A Franc Perko među ostalim kaže: »Svi smo pozvani da izgrađujemo Kristovu Crkvu. Nekad su zgrade zidali pojedinim ciglama, danas ih izgrađuju s pojedinim stambenim elementima. A nisu li male zajednice u svojoj raznolikosti također stambeni elementi s kojima gradimo opću Kristovu Crkvu?«²²

Sam papa Pavao VI u zaključnom govoru sinodalnim ocima kaže: »Sa zadovoljstvom smo zamijetili nadu koju predstavljaju male zajednice i njihovo pozivanje na djelo Duha Svetoga. Ali bi ova nada bila zaista nepotpuna, kad bi njihov eklezijalni život, u organskom sastavu jedinog Tijela Kristova, bio nepotpun, udaljen od zakonitog crkvenog autoriteta i prepušten svojevrijednoj pobudi pojedinaca.«²³

5. Sto su te zajednice i što žele biti?

One su temeljne stanice ili ćelije Božjega naroda. Upravo u njima spasenjski proces u svijetu postaje vidan; svijet ga može opaziti. I zbog toga će, prema prognozama stručnjaka, male zajednice u budućnosti postati temeljna ili bazična žarišta evangelizatorskog djelovanja Crkve.

Sinodalni izvještaj biskupa Latinske Amerike kaže da male zajednice valja shvatiti kao način ostvarivanja »zajedništva«, »općinstva«, onoga što se lat. kaže »communio« ili franc. »communio«, u naglašenom iskustvenom ambijentu. Tu je veća svijest vlastite stvarnosti i osobnih vrijednosti, dublje prodiranje u Božju riječ, intimniji doživljaj kršćanske obitelji. Bazična zajednica se tako legitimira kao konkretna i intimna zajednica vjere, nade, ljubavi i kulta, pa Crkvu očituje kao pravu »Božju obitelj«. Uzornici malim zajednicama jesu prve kršćanske zajednice (Pavlove, Barnabine) koje su živjele u jedinstvu apostolske nauke, u lomljenju kruha i u plemenitom služenju bratskom zajedništvu (Dj 2, 42).²⁴

Takvom opisnom definicijom, od koje se ne razlikuju mnogo druge izreke o malim zajednicama, što su i što žele biti, stvar još uvijek nije sasvim bistra. Ipak se čini da je u definiciju ugrađen cjelovit čovjek, da je u nju integrirano i ono ljudsko s božanskim. Biskupi Latinske Amerike naglašuju da kod njih bazična zajednica zaista želi biti »autentičan izražaj Crkve«, pravo zajedništvo — »communio« — sabrano Duhom Svetim u Isusovu Imenu, pozvano Božjom riječi, hranjeno božanskom Euharistijom, koordinirano Pastirima Crkve i po njima odobreno kao autentično zajedništvo spasenja.²⁵

Male su zajednice mjesta ostvarivanja spasenja, nosioci iskustva vjere koje se želi prenijeti na druge. Tu se nesigurnost u vjeri ne osjeća, nego ono:

¹⁹ *Hispanicus B*, 1a, str. 3.

²⁰ *Circulus linguae hispanicae et lusitanae »C« (Hispanicus C)*, in *Synodo Episcoporum*, Roma 1974, tit. IV *De communitatibus ecclesialibus basis*, n. 2, str. 2.

²¹ J. LOEW, *Come »sperimentare« la Chiesa oggi*, u *Communio* (ital.), br. 6 (fede ed esperienza), novembre/dicembre 1972, str. (355) 7.

²² F. PERKO, *Ekzeziološke osnove malih obćestev*, u *Crkevi v sedanjem svetu* itd. str. 67.

²³ Zaključni govor Svetog Oca Sinodalnim Ocima, u *Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke LXI* (1974), broj 8, str. 224. To je potpuni tekst i sav. Papa u svom govoru o malim zajednicama više nije rekao.

²⁴ *Relatio de evang. mundi huius temporis in America Latina* itd., n. 18, str. 29.

²⁵ Na ist. mj.

»Bog, Krist nas je oslobodio!« To je živjelo u Starom Zavjetu i u prvoj Crkvi. Crkva se gradi od konkretne mikrostrukture prema gore. Evangelizacija je u uključivanju ne u isključivanju. Zato su male zajednice prave Crkve. Koliko je u njima intenzivniji spasenjski proces toliko u sebi izražavaju veću puninu Crkve. Ne radi se, dakle, tek o pravnim, psihološkim ili društvenim vezama među članovima bazične zajednice na čisto humanoj razini. Ta je razina uključena u transcendentnu vezu osoba, koja se ostvaruje u Kristu Bogo-čovjeku po njegovu Duhu. Tako je svaka mala zajednica u neku ruku sakrament Trojstva: u njoj se objavljuje tajna Trojednog Boga.²⁶

Među njima je, prema tome, jaka veza ljubavi, jedna vjera i zajednička nada, skupna sredstva posvećenja: zajednička molitva, sakramenti, prije ostalih, Euharistija. Članove povezuju i konkretni ciljevi ili zajedničko dobro oko kojeg se neka mala zajednica trudi. Upravo ti konkretni ciljevi su nešto najkonkretnije i najopipljivije po čemu se jedna mala zajednica razlikuje od druge. One se međusobno razlikuju od mjesta do mjesta. I svaka općenita norma mogla bi stvoriti zabunu, kaže komentator u *Herder Korrespondenz*.²⁷ Jasno je da ta različitost među njima ne smije prijeći u protivnost ili otvoreni antagonizam.

6. Njihove eklezijalne dimenzije

U svjetlu navedenih sinodalnih dokumenata možemo izazeti kao osnovna četiri elementa ili kriterija eklezijalnosti bazičnih zajednica:

a) Da se članovi zajednice međusobno poštuju, tj. da se slažu srcem i da svi budu priznati kao osobe. U tom je smislu zajednica homogena i kao takva nastoji iskusiti i doživjeti Božju nazočnost u bratskom zajedništvu, pa kao takva nastoji reflektirati i o zajedničkim događajima u Crkvi i svijetu u svjetlu Evanđelja.

b) Da bude formirana u čistoj katoličkoj nauci. Bitno središte zajednice je Božja riječ koja normalno teži prema svome kulmenu u Euharistiji. Bazičnim zajednicama je zadaća da nikad ne prestaju uzimati »kruh života tako sa stola riječi Božje, kako sa stola Tijela Kristova« (DV 21).

c) Da bude otvorena većim crkvenim zajednicama: župi, biskupiji i sveopćoj Crkvi. Treba da se trudi oko tog općeg zajedništva, jer u slučaju zatvorenosti prijeti opasnost da se izrodi u sektu, čega se osobito boje talijanski biskupi.²⁸ Mala zajednica treba da nastoji poživjeti i osvježiti župsku zajednicu, stoga je nužno da bude otvorena potrebama mjesne i krajevnice Crkve neposredno. A sama župska zajednica može se zamišljati kao »communio communitatum« — zajedništvo zajednica, to jest, kao pastoralni kulmen koji ujedinjuje sve takve male kršćanske zajednice u njenom krilu rođene. Broj članova male zajednice je obično nizak jer se tako među se lakše i tješnije povezuju. *Hispanicus B* napominje da ove infrastrukture ne valja smatrati sredstvima koja bi mogla nadomjestiti župu, niti mogu biti jedino sredstvo spasenja nego ih treba smatrati kao prikladno oruđe kako bi se u većim zajednicama probudio onaj isti pozitivan duh kojim diše mala zajednica.²⁹

d) Da bude povezana sa svećenikom, odnosno, da bude u zajedništvu s Pastirima Crkve i sa svim članovima Božjega naroda. »Taj smisao za hijerarhijsko zajedništvo«, kažu biskupi Latinske Amerike, »temelj je autentične

²⁶ F. PERKO, Nav. dj., str. 67.

²⁷ *Zwischen Ortskirche und Weltkirche*, u *Herder Korrespondenz*, Heft 11, 28 (1974), str. 597; usp. i Heft 12, 28 (1974), str. 653.

²⁸ *Propositiones circuli minoris italicae linguae* itd. (*Italicus*), str. 3.

²⁹ *Hispanicus B*, n. 4a, str. 4.

³⁰ *Relatio de evang. mundi huius temporis in America Latina* itd., n. 19, str. 29.

crkvene bazične zajednice.«³⁰ *Anglicus C* navodi kao najvažniji kriterij eklezijalnosti ovih zajednica zajedništvo preko biskupa s općom Crkvom.³⁴

Gonjene rečenom eklezijalnom dinamikom bazične zajednice crkveno teže naviještanjem. Same se trude da što dublje prodru u tajne vjere, da istu vjeru apostolski naviještaju i predaju drugima, ukoliko je to moguće, pa da je ustrajno provode u vlastiti svakidašnji život. Te zajednice na taj način su u posjedu dubljeg misijskog ili evangelizatorskog smisla.

»U krilu takvih malih zajednica kršćanska vjera raste i dosiže zrelost, a ponekad se jednostavno rađa pod utjecajem Duha Svetoga. Tako su iste zajednice 'znak Kristove prisutnosti u svijetu' (AG 15): zbog svoga života molitve, zbog duha siromaštva, kao i zbog svoje radosti u bratskom služenju. Te male zajednice, uvijek pod utjecajem Duha Svetoga nastoje biti: produbljene u molitvi, evanđeoske u ljubavi, dinamične u poslanju.«³²

Zaključak

Iz nabačene problematike je očividno da male zajednice nisu samo opravdani zahtjev našega vremena i u tome »signum temporis«, nego one zapravo nisu novost u Crkvi, mada mogu postati njena budućnost. Crkva je kroz sve svoje epohe crpila najsvježije energije iz malih skupina, žarišta duha, gorljivosti, ljubavi. Nije bitno jesu li to bila zajedništva malih zaseoka, prijateljski krugovi nekolicine susjednih svećenika, oduševljene skupine na planu župskog apostolata, redovničke zajednice ... Glavno je da je u njima gorio duhovski oganj! Uostalom, nije li najstarija mala zajednica obitelj? To je »mala Crkva«. Krist je nije dokinuo nego dopunio.³³

Oblikovanje malih zajednica u svakom je slučaju zanimljivo suvremeno pitanje bilo da ga promatramo s ekzeziološkog, sociološkog, psihološkog, pravnčkog ili kojeg drugog gledišta, a prije svih, s pastoralnog. I tako pitanje crkvene mikrostrukture, u koju spadaju male zajednice, za svakog pastoralnog radnika jest prvorazredno i goruće pitanje na planu suvremene evangelizacije.³⁴

³⁰ *Anglicus C*, n. 11, str. 5. Na koji je način te četiri karakteristike sažeo biskup M. Skvore u jednom predavanju studentima, vidi u stud. biltenu Jordan, br. 5 (prosinac 1974), str. 17–18.

³² *Relatio de evang. mundi huius temporis in America Latina* itd., n. 20, str. 30.

³³ M. ZUZEK, Nav. dj., str. 77.

³⁴ Usp. Uvodnik u cit. broju *Cerkev v sedanjem svetu*, str. 65.